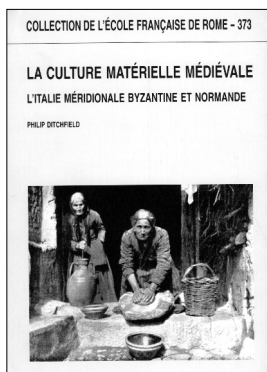

Philip Ditchfield, *La culture matérielle médiévale: L'Italie méridionale byzantine et normande*. (Collection de l'École française de Rome, 373.) Rome: École française de Rome, 2007. стр. 753, 76 црно-белих илустрација, 1 мапа

Проучавање материјалне културе представља за истраживаче посебан изазов. У том смислу када је реч о реконструкцији предмета из свакодневног живота у једном мултикултуралном региону какав је око 1000. године била Апулија, онда тај задатак постаје комплексан истраживачки подухват. Филип Дичфилд приступио је том амбициозном изазову са циљем да идентификује предмете свакодневне употребе и проучи технику њихове производње. Требало би одмах на почетку нагласити да је у том подухвату и успео, тако да се пред читаоцем налази обимна студија, својеврсна хроника свакодневног живота јужне Италије у XI веку. У њој

аутор пажљиво реконструише, корак по корак, специфичне активности и аспекте материјалне културе друштва у којем су се укрстили утицаји из Византије и са Запада.

Основу овог истраживања чини обиман фонд објављених извора (599-605) који нуди богат лексички репертоар примарно латинских, али и грчких појмова чија значења у науци нису била у довољној мери или уопште истражена. Дичфилд је стрпљивим, методичним и надасве акрибичним приступом успео да идентификује око две хиљаде појмова који се односе на предмете свакодневног живота. Предмети идентификовани овим путем, компарирани су са подацима које нуде археологија, етнологија или иконографија.

Аутор је студију поделио у логичне целине које, заједно, доприносе стицању целовите слике о свакодневним делатностима средњовековног човека и то почев од конструисања простора за становање и његовог опремања, преко машина и алата неопходних за обраду земље и производњу хране, као и оружја за одбрану, до одевања и украшавања. Посебан сегмент посвећена је занатима и трговини.

У првом поглављу (19-72) које носи наслов *Хабитат* кроз пет целина је представљен процес формирања домаћинства. На првом месту обрађени су грађевински материјали. За сваки појам аутор даје латинске и грчке термине који се срећу у писаној грађи, а које у даљем тексту детаљно објашњава и кад год је то било могуће наводи примере са терена, не само са простора Апулије већ и суседних области. Следи преглед типова хабитата, руралних и урбаних, али и помоћних објеката, затим појединачних

елемената архитектуре грађевине. У наставку, изложени су подаци који се односе на унутрашњу организацију простора. Поглавље је закључено информацијама о тржишту некретнинама из којих сазнајемо много о начинима рачунања површине једне куће, о уобичајеним димензијама стамбеног простора и, коначно, о њиховим ценама.

У другом поглављу (73-212) под насловом *Намештај и опрема за домаћинство* изнети су резултати истраживања који се односе на стамбени мобилијар, од елементарних, као што су кревет, сто и столице, преко оних који сведоче о потреби за комфором до фунерарне опреме. У којој мери је Апулија била место сусрета готово свих медитеранских култура сведоче и појмови који се односе на различите типове јоргана. Тако, на пример, аутор идентификује јоргане лангобардског, латинског и арапског типа који се разликују од прекривача кревета дефинисаних другим терминима. На истом месту износи резултате истраживања који се односе на кухињско и трпезно посуђе. Дичфилд посебно подвлачи да су у Апулији, осим керамичких посуда и предмета, у једнакој мери били заступљени и предмети од других материјала. Штавише, он наводи да се јело чешће сервирало у дрвеним чинијама него у керамичким тањирима. У оквиру истог поглавља, дати су и подаци који се односе на осветљење унутрашњег простора, а посебна пажња посвећена је системима за снабдевање водом, као и просторима и предметима који се односе на одржавање хигијене. Богатство појмова који су били у оптицају, а који се односе на личну хигијену, омогућило је аутору да, супротно од конвенционалног мишљења, закључи да средњовековни стандарди хигијене нису били знатно нижи од античких. На крају поглавља изложени су подаци у вези са типовима гробница и фунерарном опремом.

Наредно, треће поглавље (213-340) насловљено *Алати* посвећено је алатима свих типова, од најситнијих предмета до великих комплексних машина, као што су речни млинови, пресе за маслине и разбоји. Типолошки подељени у складу са специфичним делатностима, представљени су пољопривредне алатке и алати који су се користили за грађевинске радове. У оквиру истог поглавља обрађени су и типови оружја. Кроз засебне целине описани су алати и машине који су коришћени у млинарству, олеокултури и витикултури, као и они који су служили за издвајање соли из морске воде. Коначно, у овом сегменту обрађени су и предмети коришћени у рибарству.

Четврто поглавље (341-438) односи се на производњу текстила. Изненађујуће богат репертоар појмова сведочи како о разноликој типологији тако и о оригиналности тканина присутних у Апулији на крају раног средњег века. Реч је како о локалним тако и о увезеним тканинама са обала Медитерана од најближих до оних најудаљених. Ово и наредно поглавље, које је посвећено одевању, представљају најкомплекснији део Дичфилдове студије, будући да је било потребно дешифровати техничку терминологију која се односи на производњу и обраду влакана без могућности да се резултати упореде са физичким остацима на терену. Писани документи сведоче о

начинима на које су ткани памук, конопља, лан, вуна и свила. Једновременно писани извори откривају да су различита влакна била комбинована, као и да је одећа израђивања на начине који су били непознати у претходним столећима. На овом месту аутор доводи у питање конвенционалне ставове о третману влакана и тканина у средњовековном друштву, јер документарна грађа показује да је њихова израда била далеко иновативнија него што се то до сада сматрало.

Следеће, пето поглавље (439-528) носи наслов *Костим*. У оквиру овог сегмента изложени су резултати о одевним предметима, одевном аксесоару, накиту и позаментарији. Можда највредније сведочанство о апулијском друштву јесте богатство и разноврсност костима, како свакодневног тако и репрезентативног. У овом поглављу представљени су редом делови одеће, од интимног рубља преко туника, кафтана и хаљина до летњих и зимских мантила, од покривала за главу до обуће. Детаљно су изложени типови накита и других украса на одећи, попут бордура, трака, реса, чипке и различитих типова веза. Упркос немогућности да идентификује све суптилне разлике између појединачних комада одеће, аутор је закључио да је у Апулији на крају раног средњег века гардероба била знатно разноврснија од оне на заласку римске цивилизације. Резултати до којих је дошао Дичфилд показују и да уобичајена слика о средњовековном руралном становништу одевеном у грубу и безбојну одећу лишену украса представља изузетак а не правило.

Последње, шесто поглавље ове обимне студије носи наслов *Занатство и трговина* (527-582). На овом месту аутор даје кратак преглед основних заната: каменорезачког, дрворезачког, грнчарског, ковачког, стаклодувачког, сарачког, као и основне податке о циркулацији новца, те о превозним средствима. У другом делу овог поглавља приказана је апулијска поморска трговина и идентификовани су производи који су се у Апулију увозили, као и карактеристични производи који су са овог простора извозили.

Закључке и сазнања до којих је аутор дошао, нажалост, није било могуће поткрепити адекватним илустрацијама. Нешто више од 70 црно-белих илустрација не пружа ни приближну слику о богатој и разноврсној материјалној култури византијске и норманске Апулије. Остаје нам да се надамо да ће нова археолошка истраживања изнети на светло дана бар неке од предмета чије је постојање потврђено у писаним изворима.

Обимна библиографија (607-690), иако не обухвата публикације објављене након 2002. године, нуди исцрпан преглед релеванте литературе о свим третираним темама, а индекси, *index rerum* (691-724) и *index nominum et locorum* (725-734), не само што читаоцу омогућују лако сналажење у сложеној материји која је у овој књизи обрађена, већ и сведоче о енциклопедијској ширини ове студије. Изненађује, стога, чињеница да је Дичфилд у потпуности занемарио сегмент свакодневног живота који се односи на забаву и да овом студијом нису обухваћени музички инструменти.

Овом приликом, Дичфилд третира материјалну културу као аутономно поље истраживања. Такав приступ омогућио му је да дође до нових сазнања и аргумената који откривају животни стандард и инвентивност становника Апулије у XI столећу. Коначно, начин и богат језик којим је написана, чине да студија Филипа Дичфилда није монотони каталог који се консултује, већ књига која се са пажњом чита.